

Рецензія
офіційного рецензента, доктора соціологічних наук, доцента,
доцента кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Яремчука Сергія Степановича
на дисертаційне дослідження Лазоревич Ірини Русланівни
«Аксіосфера сакрального в мистецтві сьогодення:
релігійно-антропологічний контекст і діалогічний потенціал»

Актуальність дисертаційного дослідження. Ірина Русланівна Лазоревич визначає предметом дослідження *ціннісні виміри презентації сакральних смислів у сучасному мистецтві* в їхній релігійно-антропологічній мотивованості та діалогічному потенціалі. Тому варто одразу зауважити, що взаємозв'язок мистецтва та релігії являє собою окрему сферу міждисциплінарних досліджень. Як спосіб творчого вираження, спілкування та самовизначення, мистецтво є первинною гранню людського існування та конститутивним чинником еволюції релігії. Через видиме вираження та форму мистецтво надає сенс і цінність антропологічним прагненням і діям і водночас орієнтує людину в межах горизонту спільноти, світу та космосу. Отож, мистецтво робить людську ситуацію - народження, існування, смерть і загробне життя - зрозумілою через візуальні зображення. Як стимул для творчості та культури, релігія є духовним імпульсом, який поєднує людство з божеством через духовний досвід, ритуал та міфологію. Мистецтво та релігія зближуються через релігійні практики та представлення священного, тим самим впливаючи на переживання нумінозного. Доречною є цитування дисертанткою А. Камю, який стверджував, що «користь мистецтва в тому, що воно може виводити наш розум за межі профаного». При цьому мистецтво може розпізнавати та проєктувати суть і значення духовного досвіду через форму, тим самим створюючи відчутний образ, який повідомляє про початок або повторення оригінального духовного моменту. Відповідно до

цього мистецтво використовує візуальні архетипи та ідеалізації на шляху до істини та краси, пропонуючи, таким чином, бачення священного та моделі для наслідування на шляху до спасіння.

Основоположним принципом взаємозв'язків між мистецтвом і релігією є взаємність між створенням образу та створенням сенсу як творчої відповідності людства та божества. Близькість між мистецтвом і релігією переважала поза межами історичних трансформацій і перестановок у глобальних культурних і релігійних цінностях. Взаємодія між мистецтвом і релігією, яку неймовірно важко позначити універсальним стандартом, зазнала поширення, диверсифікації через світові культури та релігії. Численні зв'язки між мистецтвом і релігією зберігаються, починаючи від нез'ясовних відмінностей всередині окремих культур і закінчуючи властивими несвідомими проявами в людській психіці, аж до їхнього закамурфльованого виживання в світських суспільствах двадцять першого століття. Значення мистецтва, незалежно від середовища чи критичної оцінки, полягає в його культурній приналежності, завдяки якій воно дає змогу рефлексувати над минулими культурними історіями, зв'язуватися з сучасними культурними настановами та проектувати нові культурні цінності. Принципова неоднозначність у прочитанні чи сприйнятті мистецтва свідчить про його евристичність і багатовалентність.

Виклик глобалізації збігається з релігійним плюралізмом, оскільки домінування західних культурних і релігійних цінностей, здається, закінчується, оскільки символіка та візуальні коди західного мистецтва синтезуються з кодами інших культурних і релігійних спадщин. Нова візуальна лексика виникає внаслідок злиття релігійних традицій. У цю нову тканину глобального та плюралістичного світу вплетені питання, які піднімаються щодо моральної та етичної політики колекціонування та експонування сакрального мистецтва різних культур. Численні міркування, пов'язані з представленням і показом сакрального мистецтва в світському середовищі, є важливими темами для

вивчення мистецтва та релігії. Тема мистецтва та релігії продовжує приваблювати увагу та адаптуватися до трансформацій та перестановок наукових проблем. Нині вона актуалізується з огляду сучасного розвитку методології. Мистецтво, як і релігія, не піддається категоризації та універсальному визначенню. Вони нерозривно взаємопов'язані протягом всієї людської історії та людської творчості. Отже, ці фактори обумовлюють актуальність рецензованого дослідження.

Рецензована дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри філософії та культурології, зокрема за такими науковими темами: «Суспільно-культурні та етнорелігійні фактори у контексті євроінтеграційних процесів: світоглядно-ціннісні та практичні виміри» (номер державної реєстрації – 0115U001037), «Ціннісно-смысловий потенціал філософії і науки: пошук відповідей на виклики XXI століття» (номер державної реєстрації 0120U102712), «Соціальна функціональність релігії в умовах масштабних небезпек: ідейно-теоретичний та практичний виміри» (номер державної реєстрації 0121U109446).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформованих у дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на сім підрозділів, висновків та списку використаної літератури (449 найменувань). Вона є самостійною науковою працею. Загалом дисертаційна робота І.Р. Лазоревич вирішує наукову проблему, що полягає в комплексності виявлення співвідношення етичних, естетичних, сотеріологічних, соціально-комунікативних вимірів презентації сакральних смислів у мистецтві сьогодення з компаративним розглядом світоглядних мотивацій з боку релігій як орієнталістської, так й авраамічної традицій і з акцентом на з'ясуванні умов діалогічного й гуманізаційного потенціалу такого мистецтва в умовах сьогоденних глобальних трансформацій.

Актуальність кваліфікаційної роботи І.Р. Лазоревич незаперечна. У рецензованій дисертації авторкою досягнуто поставленої мети та виконано основні завдання. Основні положення та висновки дисертації мають наукову новизну, високу теоретичну та практичну цінність. Дисертаційне дослідження та публікації авторки виконані на достатньо високому науковому рівні.

Заслуговують на особливу увагу такі висновки дисертантки:

- системно презентовано тенденції функціонування смислів і цінностей, ядром яких є уявлення про сакральне, у формах сучасного мистецтва;
- визначено провідні сучасні тенденції мистецького вираження аксіосфери сакрального;
- розкрито механізми застосування сакрального символізму для підкреслення сотеріологічної значущості осмислених ідентичнісних пошуків особистості та спільноти.

Практичне значення одержаних результатів. Напрацювання дисертації передусім можуть бути використані у навчальному процесі - для оптимізації змісту навчальних дисциплін «Релігієзнавство», «Аксіологія», «Сакральне в культурі», «Культурологія релігії», «Філософія мистецтва», «Соціологія мистецтва», «Прикладна етика» тощо. Також вони мають значення для інтенсифікації публічних форм міжрелігійної (міжконфесійної) комунікації, надання методичних та інформаційних орієнтирів для медіа, що спеціалізуються на висвітленні цієї тематики.

Зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно зазначити деякі зауваження і пропозиції:

- 1) Робота б виграла як в теоретичному, так і в методологічному плані, якби до аналізу теми були залучені праці сучасних соціологів, зокрема тих, котрі розкривають питання цінностей (Рональд Інглгарт, Шимон Шварц), релігії (Грейс Дейві, Хосе Казанова, Пйотр Штомпка, Девід Мартін), мистецтва (П'єр

Бурдье, Говард Беккер), а також спектр соціологічних методів, як кількісних, так і якісних.

2) Потребує пояснення, який зміст дисертантка вкладає у поняття «цінності», «релігійні цінності», «гуманістичні цінності» і як вона бачить їх класифікацію?

3) У контексті цитати І.Р. Лазоревич: «Попри множинну інтерпретацій, все ж і досі сакральність усвідомлюють як певну синергію людської сутності із її граничним, універсальним, трансцендуючим потенціалом» (с. 199), хотілося би уточнити, чи можливе, на думку дисертантки, сакральне без релігійного (божественного), тобто базоване лише на людському потенціалі?

Однак пропоновані зауваження не заперечують наукових досягнень дисертації І.Р. Лазоревич та не впливають на висновок про належний рівень рецензованого дослідження, його загальну позитивну оцінку.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки, їх обґрунтованість, рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності відповідають вимогам, що висуваються до праць такого рівня. Усі висновки, рекомендації та пропозиції, зокрема й ті, що характеризують наукову новизну дослідження, одержані авторкою особисто. Під час дослідження тексту роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок. Дисертаційна робота І.Р. Лазоревич «Аксіосфера сакрального в мистецтві сьогодення: релігійно-антропологічний контекст і діалогічний потенціал», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 031 – Релігієзнавство за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язання наукової проблеми, практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 431). Ірина Русланівна Лазоревич заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 031 – Релігієзнавство.

Офіційний рецензент:

**доктор соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

Сергій ЯРЕМЧУК

Підпис Яремчук С.С. засвідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
" 07 " 06 2023 р.

